

НАСТЕНКО С. В.

Київський національний лінгвістичний університет

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТІВ В ІСПАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ XII – XX СТОЛІТЬ

Статтю присвячено дослідженню лексичних засобів втілення універсальних і національно-маркованих концептів в іспанській поезії XII – XX століть. Аналізується динаміка розгортання концептів в образному просторі поетів шляхом лексичних запозичень у межах мегаконцепту ІСПАНІЯ.

Ключові слова: мовна і концептуальна картини світу, концептуальна система, універсальні концепти, національно-марковані концепти, поетична функція, лексичні запозичення.

Статья посвящена исследованию лексических средств воплощения универсальных и национально-маркированных концептов в испанской поэзии XII – XX веков; анализируется динамика концептов в образном пространстве поэтов путем лексических заимствований в рамках мегаконцепта ИСПАНИЯ.

Ключевые слова: языковая и концептуальная картины мира, концептуальная система, универсальные концепты, национально-маркированные концепты, поэтическая функция, лексические заимствования.

The article focuses on the lexical means of universal and national concepts in Spanish poetry of the XII– XX centuries. The concepts' dynamics in the image poets' space through a prism of lexical borrowings in a megaconcept SPANE is analyzed.

Key words: linguistic and conceptual pictures of the world, conceptual system, universal concepts, national concepts, poetic function, lexical borrowings.

Актуальність дослідження визначається загальним спрямуванням сучасних мовознавчих студій на вивчення концептуальної організації поетичних текстів, у необхідності вивчення лексичних домінант, які складають концептуальну картину світу іспанської поезії XII – XX століть. **Метою** даної розвідки є розгляд і функціонування ключових лексичних одиниць, які складають образ Іспанії у концептосфері поетів XII – XX століть. **Наукова новизна** статті вбачається у вивченні лексичного складу поезії митців досліджуваного періоду, які складають мегаконцепт ІСПАНІЯ, у виявленні ключових характеристик і

Настенко С. В.

концептуальних домінант в авторській системі поетів. **Об'єктом** вивчення є лексичні домінанти іспанських поетичних текстів, що інтегрують мегаконцепт ІСПАНІЯ. **Предметом** аналізу є лексичні засоби актуалізації мегаконцепту в іспанській поезії XII – XX століть. **Матеріалом** статті слугував корпус мовних одиниць, дібраних методом суцільної вибірки з антології іспанської поезії різних авторів досліджуваного періоду.

Неодноразово ключовими проблемами сучасної лінгвістики постають проблеми, пов'язані з відображенням національної культури та історії у мовах, а саме іспанської. Серед науковців, що досліджують мовні одиниці з урахуванням інформації, знань про іспаномовний світ зокрема, а також, безперечно, уявлень як художніх, так і наукових, які вони представляють, можемо виділити Андрійченко Ю. В., Гетьман З. О., Данилич В. С., Корбозерову Н. М., Попову Н. М., Шевченко Л. О. та ін. Мова, як одна з основних ознак нації, виражає культуру народу, що спілкується даною мовою, а саме є творцем національної культури [1:3]. Однією з основних складових мовної картини світу є лексично виражені концепти, які визначаються як багатомірні ідеалізовані формоутворення, або одиниці ментального процесу, що кодуються у мові та відображають результат категоризації світу. Важливим аспектом вивчення концептів є їх типологія: визначення та функціонування цих ментальних сутностей в основних сферах суспільної свідомості: науковій, буденній, мовній, релігійній та ін. Як зазначає Ю. В. Андрійченко, в залежності від сфери свого функціонування, концепти типологізуються на художні, буденні та наукові. Архітектоніку концептів як складових національної наукової картини формують понятійний та ціннісний компоненти: у художніх і буденних концептах присутній ще й образний смисловий компонент [1:4]. Новітні тенденції розвитку сучасної лінгвопоетики характеризуються ґрунтовними опрацюваннями проблеми мовної особистості письменників. Когнітивні поетологи концентрують увагу на стратегіях отримання інформації, втіленої у літературному творі, виявленні специфіки когнітивного стилю поетів, зосереджуючись на визначенні способів

відбиття у мові творчої особистості концептуальної картини світу як у царині лінгвокультурології, так і когнітивної лінгвістики [2:309-310].

Мовна і мовленнєва репрезентація змісту концептів як одиниць лінгвокультурного коду, представлених у роботах С. Г. Воркачова, В. І. Карасика, М. В. Піменової, А. М. Приходька, Г. Г. Сlishкіна, спрямовують свої дослідження на вивчення концептосимволів, які є значущими ментальними утвореннями, а саме злиття саме концепту і символу, специфіка їх вербального представлення потребує подальшого вивчення [3:468].

На думку українського лінгвіста Ю. О. Чернишової, існують концептуальні розвідки, що детермінують особливості мовної концептуалізації, а саме лінгвістичні, серед яких виділяють семантичні, синтагматичні, етимологічні та екстралінгвістичні фактори, які мають вплив на формування і подальший розвиток концептів, які поповнюють лексичний склад мовних картин світу, виявляючи семантичні зсуви у змісті концептуальних структур [4:541]. Вільгельм фон Гумбольдт у своїй роботі “Мова і філософія культури” підкреслював, що світ представляється нам таким, яким він є представлений у мові, а мова, у свою чергу, є вираженням духу народу, а чого не існує у мові, не потрапляє у рамки нашої свідомості, несвідоме не існує для нас [5:112]. Отже, саме за допомогою поетів-митців ми можемо відтворити світ уявний, чуттєвий крізь призму емоційної сфери, втіленою за допомогою лексичних засобів. Як наголошує М. А. Шамшур, концептуальна картина світу є фрагментом концептосистеми, який представляє інтеріоризований людиною або етносом світ. За межами концептуальної картини світу концептосистема містить результати внутрішньої обробки інформації, а антропоцентричність мовної концептуалізації світу виражається в метафоричному характері; звідси з’являється національна та культурна обумовленість концептуальних систем, побудованих на метафоричних основах, а культура, до якої занурена особистість, опосередковує процеси концептуалізації, формуючи духовний рівень в певному соціокультурному середовищі [6:572-573] через

встановлення кореляції між понятійним наповненням кожного значущого концепту і завдяки взаємодії цих концептів між собою, дозволяє вийти на загальні характеристики національної концептосфери іспанського народу. [7:235]. Універсальні концепти набувають специфіки у кожному конкретному суспільстві: свобода, релігія, бог, честь, мужність, кохання, жінка, чоловік, мова, батьківщина тощо. Професор О. П. Воробйова констатує, що саме в семантичній структурі номінативних одиниць мови втілений екстралінгвістичний смисл, який безпосередньо представляє національну культуру, яку обслуговує мова, а дана частина значення слова, яка започаткована в культурі відповідної країни, називається національно-культурним компонентом. У свою чергу, номінативні одиниці мови, які мають даний компонент, називають лексику з національно-культурним компонентом семантики [8]. За Н. М. Поповою, лінгвокультурні концепти притаманні певній культурі, однак, можуть значною мірою відрізнитися у суспільстві, що складається з кількох етнічних груп. В Іспанії, існують етнічні групи – андалузці, баски, галісійці, валенсійці, каталонці – і мають лише їм притаманні спадщини, властиві певному регіону [7:235]. Національно-марковані концепти властиві лише одному народу, який складається з різних етнічних груп, є носієм спільних концептів, які вирізняють його з решти спільних угруповань. За визначенням дослідниці, національно-марковані концепти є центральними одиницями, навколо яких організуються цілі області національної культури. Найяскравішою складовою національної концептосфери є безеквівалентні концепти, відібрані шляхом безеквівалентних мовних одиниць. Саме вони є показниками національної своєрідності, неповторності концепту [7:236]. У іспанській поезії досліджуваного періоду присутні наступні: *señor, señora, castellano, don, doña, corrida, caballero, infantes, romancero gitano*, etc.

Варто зазначити, що поетичний текст є одиницею акту комунікації, в якій автор передає своє уявлення про дійсність шляхом свідомого відбору засобів художнього впливу на читача. Домінуючим чинником образного відтворення дійсності є

естетична (поетична) функція тексту, що розкриває вербальну реалізацію образу [9:99]. В. Б. Бурбело підкреслює естетичну (поетичну) функцію мови в рамках культурно спрямованої мовленнєвої діяльності, яка ґрунтується на вторинному цілеспрямованому, далеко не завжди усвідомленому, як такому, використанні різних видів, форм, станів, механізмів глибинного, первісного процесу семіозису [10:35]. Саме розвиток поезики народною мовою, якій крім основної комунікативної функції в мовленнєвій діяльності носіїв мови притаманна була також естетична функція у становленні національної мови Іспанії [11:48]. Український філолог-романіст В. С. Данилич наголошує на тому, що “іспанська (іберо-романська) література на ранніх етапах свого становлення була однією зі складових частин більш широкого духовного гуманістичного феномену – народної західноєвропейської літератури в процесі історичної еволюції суспільства і мови” [11:46]. Так у формуванні концептів іспанської поезії XII – XX століть відіграє лексичний фонд, серед джерел якого ми виділяємо: культизми, які з’явилися в іспанській поезії XII століття і збагачували іспанську поезію упродовж усіх наступних століть: *voluntad, estilo, amabilidad, insolencia, aura, digno, cristalizar, llano, ínsula, ánima, copla*; іберізм: *vega, pestaña, guijarro, cencerro*. Частина кельтизмів могла увійти у латину через галльську. В іспанській поезії зазвичай лишилися назви дерев, рослин і тварин: *abedul, álamo, toro, garza*, etc. Еллінізми увійшли в іспанську поезію через лексеми: *poesía, tragedia, música, fantasía, idea, ancla, piedra, torre, cáñamo, olivo, perdiz, paraíso, apóstolo, obispo, iglesia, calma*. Починаючи з XIII ст., еллінізми поступали до іспанської мови і поезії, зокрема, через арабську, а пізніше, у XV ст., поети спирались на переклади грецьких авторів: *jacinto, narciso, agonía*, etc. Значна кількість арабізмів перейшла і до іспанської поезії: *alcalde, alcaría, jinete, regato, alguacil, almoneda, alcázar, alhaja, alberca, aceituna*. Галльські джерела слугували посередниками між іспанською та латинською мовами. Починаючи з X – XIV ст., у поезії присутні такі галліцизми, як *dama, monje, ruiñeñor, salvaje*. У XV ст. зафіксовані лексеми *galán, gala*.

Настенко С. В.

Аргументуючи рівноправності кастильської мови і таких мов, як єврейська, грецька, латинська, Антоніо де Небріха акцентує увагу на величчї кастильської мови, яка пройшла багато випробувань часом [12:81]. Як наслідок у 1492 і 1495 рр., виходять у світ його словники “Латино-кастильський словник” і “Кастильсько-латинський словник”, до якого включили наступні галліцизми: *jardín, reproche*, etc. Пізніше у XVI – XVIII ст. в іспанській поезії з’являються лексеми: *galante, coronel, interesante, trinchera, coqueta, fusil*. Перші запозичення з італійської збагатили концептуальну картину світу іспанської поезії в XIV – XVI ст.: *bonanza, pirata, capitán, madrigal, soneto, belleza, terceto, maestro, grotesco, cultivar*. Постійні контакти між різномовним населенням Піренейського півострова і різнобарв’я словесно-художньої творчості поетів Кастилії, Португалії, Галісії в середні віки не могла не призвести до взаємобміну між лексичним складом контактуючих мов, що залишили в іспанській мові і поезії кількість лусизмів – лексики з португальської і галісійської мов. Кастильські поети XII – XIV ст. складали свої твори, користуючись доробками даних мов [13:65]. Серед лексем можемо виділити у поезії: *carabela, baliza, chopo, menino*, etc. Після XV ст. в іспанській поезії з’являються каталанізми в основному романського походження: *faena, sede, clavel, añoranza, falla, trastear*, etc.

Висновки. Отже, можемо констатувати, що до складу концептосфери іспанського народу увійшли концепти інших країн, вони асимілювалися відповідно до національного світосприйняття поетів різних епох. Так концепти мають як універсальні, так і національно-специфічні (марковані) риси з урахуванням національно-культурної специфіки функціонування мови, що сприятиме динамічному розвитку концептів, їх градації, ієрархії, утворюючи глобальну концептуальну систему. **Перспективу** подальшого дослідження вбачаємо в поглибленому вивченні семантичного простору мегаконцепту ІСПАНІЯ в іспанській поезії XII – XX століть в рамках лінгвокогнітивного аспекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андрійченко Ю. В., Бодяньська А. В.* Концепт кохання у сучасних текстах іспанських пісень / Ю. В. Андрійченко, А. В. Бодяньська // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2011. – Вип. 19. – С. 3–7.
2. *Михасів Т. С.* Образ Америки у поезії збірки Уолта Уїтмена “Листя трави” / Т. С. Михасів // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2011. – Вип. 20. – С. 309–318.
3. *Суслова М. О.* Репрезентація концептосимволу МУХАММЕД у європейському концептуальному просторі (на матеріалі іспанської та французької лінгвокультур / М. О. Суслова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2011. – Вип. 20. – С. 468–477.
4. *Чернишова Ю. О.* Християнські концепти в італійській та українській мовах : перекладацький аспект / Ю. О. Чернишова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2011. – Вип. 20. – С. 539–546.
5. *Гумбольдт В. фон.* Язык и философия культуры / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. с нем. : М. И. Левина, Е. А. Гулыга, А. В. Михайлова, С. А. Старостина, М. А. Журиная]. – М. : Прогресс, 1985. – 450 с.
6. *Шамшур М. А.* Національно-культурна обумовленість мовного менталітету китайського етносу / М. А. Шамшур // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2011. – Вип. 20. – С. 567–574.
7. *Попова Н. М.* Динамічні процеси в розвитку національної концептосфери іспанців / Н. М. Попова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2012. – Вип. 22. – С. 234–241.
8. *Воробьева О. П.* Текстовые категории и фактор адресата / Ольга Петровна Воробьева. – К. : Вища школа, 1993. – 199 с.
9. *Дорохова О. М.* Відображення індивідуальної мовної картини автора і читача у створенні та інтерпретації поетичного тексту / О. М. Дорохова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2006. – Вип. 10. – С. 98–102.
10. *Бурбело В. Б.* Лінгвопоетика французької словесності IX–XVIII ст. : [монографія] / Валентина Броніславівна Бурбело. – К. : Вид. центр “Київський університет”, 1999. – 251 с.
11. *Данилич В. С.* Кастильський період іберо-романського мовного ареалу / В. С. Данилич // Проблеми семантики слова, речення та тексту : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2013. – Вип. 30. – С. 45–51.
12. *Данилич В. С.* Теорія мови в західноєвропейській науковій парадигмі середньовіччя / В. С. Данилич // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [зб. наук. пр.] / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос. – 2006. – Вип. 10. – С. 76–84.
13. *Виноградов В. С.* Курс лексикології іспанського мови / Венедикт Степанович Виноградов. – М. : Высшая школа, 1994. – 192 с.